

Mai sus de Biblioteca centrală universitară « Mihai Eminescu » din Iași, pe str. I. C. Frimu, ascunsă printre arbori seculari, se află « o casă în două rînduri, cuprinzînd în rîndul de jos opt odăi, un gherghir și un antret, în rîndul de sus opt odăi iarăși cu un antret, părății de cărămidă, pe temelie de piatră, acoperită cu tîmche, cu trei balcoane cu grilajuri de fier, unul mare despre ogradă, unul mare iarăși despre grădină și unul mic în dosul caselor la antretul de sus ... toate cercevelile de la ferestrele odăilor de sus de fier iar acelea de jos de lemn »¹. E casa lui Vasile Pogor, locul unde s-au ținut multe din ședințele Societății literare « Junimea », unde au citit din operele lor mari scriitorii ai neamului nostru.

Construcția aceasta impunătoare, așezată în unul din pitoreștile locuri ale Iașului, a fost construită între anii 1855—1858. « Actul de prețaluire » din 1858, care se află în Arhivele Statului din Iași consemnează că « zisele case sînt toate din nou zidite » de Vasile Pogor, pe terenul moștenit de la tatăl său, comisul Vasile Pogor, cunoscut în literatura noastră prin faptul că a lăsat « stihuri de modă veche scrise în epoca Beldiman — Conachi »². La terminarea lucrării, delegatul primăriei din urbea Iași constată că « făcînd dosare anumite zisălor case din capitala Eșii, mahalaua Muntenimii de mijloc, a dumnealui agăi Vasile Pogor... le-am prețaluit în cuget curat fără vreo părtinire la suma de 12.568 galbini »³.

De-a lungul anilor, casa n-a suferit decît puține modificări făcute de V. Pogor care, la 19 martie și 13 mai 1899, solicita primăriei urbei Iași « a dispune să se elibereze autorizație pentru prefacerea atenanselor în condițiunile cerute de serviciul tehnic »⁴.

În anul 1901, junimistul V. Pogor vinde casa principesei Maria Moruzi. În contractul de vânzare-cumpărare se face o descriere a casei arătîndu-se: « Eu Vasile Pogor, vînd doamnei principese Maria Moruzi care cumpără casele mele cele mari cu dependențele : grădina, fîntîna, pivnița și terenul »⁵.

Imediat după cumpărare, Maria Moruzi face unele reparații printre care « preface intrarea la casele principale, schimbă fațadele »⁶, așezînd la intrarea principală blazonul familiei ce reprezintă un scut cu stema Moldovei, alături de

vulturul moruzesc. De la principesa Moruzi, casa a fost moștenită de fiul ei Gh. Brătianu, fost profesor de istorie la Universitatea din Iași și care adusese de la proprietatea sa din Ruginoasa mobilierul, documentele, biblioteca și alte obiecte de mare preț ce aparținuseră lui Al. I. Cuza. În fosta casă Pogor, profesorul ieșean organizează în salonul « Junimii », în sala de vinătoare și în fosta bibliotecă a « Junimii » un adevărat muzeu de istorie, care însă nu avea un caracter public. În anul 1938, Gh. Brătianu se mută la București, închiriînd casa rezidenței regale din Iași, care se obligă să păstreze mobilierul, documentele și biblioteca ce erau evaluate la acea vreme la suma de 3 milioane lei. În contractul de închiriere din 1938 se află o descriere a interiorului, arătîndu-se că pereții sînt tapizați, ferestrele au geamuri de cristal, ușile au clanțe de alamă în stil de epocă, iar plafoanele sînt din lemn de stejar natural. De asemenea, în acest act se găsește inserat un fapt important: salonul mare de la etaj, fiind denumit « Biblioteca Junimii », a fost mai tirziu micșorat prin zidirea unui perete, iar plafoanele de stejar și chenarele ușilor au fost vopsite în alb, aducîndu-se prejudicii aspectului inițial al clădirii. Casa Pogor din Iași evocă pagini de aur din istoria literaturii noastre.

Aici s-au plămădit idei nobile, s-au citit și discutat, cu aprinderea și verva caracteristică junimiștilor, multe lucrări care au căpătat consacrare definitivă în literatură.

În această casă « se făcuse obiceiul ca duminica după sfîrșitul prelegerii, Maiorescu, Rosetti, Carp, eu și Pogor să ne adunăm la acesta din urmă pentru a discuta asupra obiectului prelegerii ce se ținuse. Era o mare plăcere pentru noi orele acestea petrecute în discuții filozofice și literare »⁷.

În această casă, unde ferestrele rămîneau luminate pînă la ore tîrzii din noapte, pe la începutul lui ianuarie 1867 « Maiorescu își arăta părerea că ar fi bine să deschidem un mic jurnal literar »⁸. După aprinse discuții, viitoarei reviste i se pune numele « Convorbiri literare »⁹.

În această casă a fost găzduit, de Vasile Pogor, Mihail Eminescu, luceafărul poeziei românești¹⁰; aici a fost adus de marele său prieten, mai mult cu forța, Creangă cu a lui Soacără cu trei nurori, și a citit cu haz stîrnind risul junimiștilor, încît cel care era poreclit de junimiști « biblioteca contemporană » a fost nevoit să

¹ Arhivele Statului Iași, Act de prețaluire, dosar 202/2 p. 2

² G. Călinescu, Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent, Buc. 1941, p. 95.

³ Arhivele Statului Iași, dosar 335/1, p. 23

⁴ Idem, dosar 302/2, p. 2

⁵ Tribunalul Iași, Secția III autentice, nr. 620, act nr. 931,

5 mai 1901, p. 88—89.

⁶ Arhivele Statului Iași, dosar 302/4, p. 3.

⁷ Iacob Negruzzi, Amintiri din Junimea, Ed. Cartea românească, Buc. 1943, p. 18.

⁸ Idem, p. 88.

⁹ Idem, p. 88—89.

¹⁰ G. Călinescu, Viața lui M. Eminescu, E.P.L. 1964, p. 197.

strige cu glas hotărât: «porco, porco!», ceea ce însemna că trebuie numaidecît să se continue lectura.

În salonul de la etaj se adunau «în afară de D-l Maiorescu, care era hors concours, ... spirite delicate și culte precum era a lui Vasile Pogor, spirite cu fundament serios cum era a d-lui Carp, cultură literară ca a d-lui Iacob Negruzzi»¹¹.

În această casă, Gh. Panu l-a întâlnit prima oară pe Eminescu, care pe atunci «era bine făcut, frumos, cu musteasă mică, subțire și cu plete mari»¹², aici l-a văzut pe Alecsandri, care venea rar la Junimea și «citea foarte frumos»¹³.

După mutarea lui Maiorescu la București, întrunirile junimiștilor care rămăseseră credincioși Iașului «se făceau tot la Vasile Pogor»¹⁴ cu timpul însă, junimiștii s-au risipit, ședințele n-au mai avut loc în casa cu ferestre luminate.

Transformarea casei Pogor într-un muzeu al scrisului românesc constituie omagiul cel mai prețios adus marilor noștri înaintași. Vizitatorii care își vor purta pașii prin acest lăcaș al culturii noastre vor sui încet scările de stejar și în fața li se vor deschide ușile de la salonul «Junimii». Și vor auzi cum Pogor va intona fraze din liturghii: «Acum să ascultăm sfânta evanghelie... a lui Conta citire»¹⁵, urmînd ca de undeva din colțul lui, cu glas de bas admirabil, să răspundă, hitru, Ion Creangă: «Să luăm aminte», iar Pogor va replica: «Pace ție, cititorule», și va începe lectura. Ea dura pînă cînd feciorul deschidea ușa aducînd ceaiul. Atunci, pe mai multe glasuri, din toate colțurile se striga: «Ușile, ușile!»¹⁶.

Toate aceste aspecte din viața și creația junimiștilor vor fi imprimate pe bandă de magnetofon, în interpretarea unor mari actori ieșeni, încercînd să reînvie pentru vizitatori atmosfera de demult a casei. Apoi ușile se vor deschide spre salonul «Junimii», locuri unde au stat Maiorescu, Alecsandri, cei doi mari și nedespărțiți prieteni — Creangă și Eminescu —, Xenopol, Lambrior, Conta, Negruzzi, cei trei români și caracuda, în frunte cu președintele ei, Miron Pompiliu.

Documentele, cărțile, obiectele vor reconstitui universul familiar al acestor mari personalități literare.

Din salonul «Junimii», ușile se vor deschide spre redacția «Vieții Românești», care va arăta așa cum a descris-o Ionel Teodoreanu: «Un trapez mănăstiresc, din pricina mesei lungi înconjurată de o desime de scaune... Oameni. Vorbe. Fum. Atîta fum că uneori părea ceață»¹⁷. Aici a răsunat glasul celor ce au fost «ascultați de o țară și de un timp»¹⁸.

¹¹ Gh. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, Ed. R. Cioflec, Buc. 1943, vol. I, p. 17.

¹² Idem, p. 47.

¹³ Idem, p. 82.

¹⁴ *Comoara Junimii la Iași*, Iași 1937, p. 170.

¹⁵ Iacob Negruzzi, *op. cit.* p. 81.

¹⁶ Idem.

¹⁷ Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*, E.S.P.L.A. 1957,

p. 15.

¹⁸ Idem.

EXPOZIȚIA DE GRAFICĂ

ȘTEFAN POPESCU

LIZA DAMADIAN

Pregătirea documentației în vederea studierii operei grafice a lui Ștefan Popescu a fost îndelungată și migăloasă datorită numărului foarte mare de desene, acuarele, laviuri și gravuri existente în diferite colecții de stat și particulare din București. Aceste numeroase lucrări ne-au oferit un material suficient pentru a putea, după cercetarea lui, să ne fixăm asupra caracterului expoziției, avînd în vedere, în primul rînd, valoarea intrinsecă a lucrărilor, precum și locul care i se cuvine acestui artist în cadrul tradiției graficii românești în contextul epocii respective.

Socotind că nu printr-o retrospectivă am fi putut evoca mai bine personalitatea artistului, ne-am concentrat atenția mai ales asupra studiului corelației între operă și artist, pentru a înțelege, mai profund, însăși creația sa. Selecția lucrărilor celor mai reprezentative din ansamblul operei sale grafice avînd scopul de a ilustra cit mai bine diversele aspecte și preocupări ale unui singur subiect — peisajul — a fost făcută în acest spirit, nesubordonînd-o unei cronologii stricte, ci urmărind firul evoluției artistului, căutările sale de-a lungul anilor, căutări care i-au conturat maturitatea, îmbogățind-o, artistul păstrînd însă în esență viziunea sa inițială. Sinteza evolutivă din opera lui Ștefan Popescu ne dezvăluie că materialitatea dialogului, mai ales spre sfîrșitul vieții, capătă accente din ce în ce mai spirituale și mai lirice.

Ne-a sugerat această alegere însuși Ștefan Popescu care, într-unul din manuscrisele sale scrie «... Cînd vorbești de opera unui artist nu trebuie să te oprești la tot ce a produs... Cînd deci analizăm opera unui artist, mai ales spre sfîrșitul carierei, nu trebuie să avem în vedere decît principalele sale opere... Trebuie să avem în vedere tonul general al operei, spiritul sau calitățile sau defectele dominante din principalele sale lucrări și numai așa putem stabili valoarea aportului artistic personal» (ms. — Bibl. Acad., manuscrise 2—6).

De altfel, scrierile lui Ștefan Popescu ne-au dezvăluit un gînditor subtil și cultivat, precum l-a caracterizat și poetul Șt. O. Iosif în scri-